

**ВЛАШТУВАННЯ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ У 1775 – 1800 рр.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ)**

Стаття присвячена систематизації та аналізу матеріалів двох фондів Державного архіву Дніпропетровської області (“Катеринославське духовне правління” і “Катеринославська духовна консисторія”), в яких відклались документи щодо офіційної процедури надання дозволу на зміни в мережі православних релігійних споруд у Придніпров’ї в останній чверті XVIII ст.
Ключові слова: церковне будівництво, релігійна споруда, Придніпров’я

Остання чверть XVIII століття в історії Придніпров’я стала періодом чисельних змін адміністративно-територіального устрою та системи управління; активного процесу колонізації території; зламу старих традицій. Всі ці особливості розвитку регіону відбилися, зокрема, на розбудові мережі його релігійних споруд, що зафіксовані в документах фондів «Катеринославське духовне правління» і «Катеринославська духовна консисторія» Державного архіву Дніпропетровської області. Метою нашої розвідки як раз і є вивчення за матеріалами зазначених фондів офіційної процедури надання дозволу на внесення змін до мережі культових споруд, і предметом дослідження виступає влаштування православних храмів у останній чверті XVIII ст.

У той час як для більшості інших регіонів Російської імперії період, що розглядається, не став етапним, а отже, не створив умов для значних змін церковної інфраструктури, для релігійного життя Придніпров’я ці роки мали неабияке значення. Це великою мірою і зумовлює актуальність нашого дослідження. І хоча відповідні проблеми не залишились обійденими увагою в історіографії, комплексне глибоке вивчення інформативних можливостей матеріалів зазначених фондів Державного архіву Дніпропетровської області досі залишається справою майбутнього.

Збільшення кількості населення і структурні зміни в системі населених пунктів регіону викликали чисельні трансформації мережі його церков, молитовних будинків та каплиць. Ця трансформація полягала, зокрема, в зведенні нових релігійних споруд, перенесенні церков та каплиць на нові місця, перебудові вже існуючих храмів Божих. Нерідко всі згадані складові тісно переплітались та були взаємообумовленими.

Станом на 1776 рік в сфері регламентації церковного будівництва були чинними в більшій частині узаконення ще Петровських часів. Зокрема, в консисторських документах містились посилення на указ Синоду від 22 червня 1722 р., згідно з яким «якщо в будівництві церков в якому місті з’явиться якийсь сумнів, таких церков без дозволу Святішого Синоду тих, що зводяться, не добудовувати, і наново не будувати, а надсилати про те в

Святіший Синод доповідь». В цих же документах наголошувалось на необхідності дотримання імператорського указу від 30 жовтня 1722 р. Цей указ, як і згаданий вище синодальний, мав на меті встановлення суворого контролю центральної влади над влаштуванням нових церков. Обґрунтування для цього називалось наступне: «Оскільки кожному, хто перебуває при здоровому глузді, відомо, якою зневагою до Слави Божої є зайві церкви і чисельні попи». В указі підтверджувалось, що кожен, хто порушить існуючу процедуру отримання дозволу на зведення церкви, має бути підданий суворому штрафу. Зокрема, таке покарання передбачалось за будівництво релігійної споруди до отримання відповідного указу Синоду та за неподання до духовного керівництва докладних відомостей про парафію майбутньої церкви. В цих відомостях мало бути зазначеним, на якому місці, на чий землі планувалось звести релігійну споруду; матеріал, з якого вона буде будуватись, ім'я, яке вона отримає. Крім того, треба було вказувати: причину, яка викликала потребу у виникненні нового храму Божого; джерела утримання священно- та церковнослужителів; місце, звідки церква буде отримувати все необхідне; двори, до яких раніше були приписані парафіяни.

Указом 1722 р. на місцевих архієпископів покладался обов'язок розгляду і перевірки «чолобитних» із вказаними вище відомостями, передачі цих «чолобитних» разом із власними доповідями Синоду. Така ж процедура встановлювалась для отримання дозволу на зведення нових церков на місці, де раніше релігійна споруда вже існувала, але була непридатною для функціонування внаслідок пожежі чи ветхості.

Поруч з указами імператора та Синоду 1722 року в консисторських документах 1776 року згадується і необхідність дотримання указу від 10 грудня 1770 р., який вніс деякі зміни в процедуру отримання дозволу на будівництво храмів Божих. Згідно з ним, у випадках, коли виникала необхідність у зведенні храму на місці згорілої чи старої, вирішення справи покладалось на єпархіального архієрея. Втім, права останнього значно не розширювались. Як і раніше, він мав попередньо зноситись із Синодом у випадках, коли церкву планувалось зводити на новому місці. Крім того, нововведення 1770 р. не мали діяти, якщо парафія згорілої чи старої церкви була малочисельною. Таким чином, Синод законодавчо закріпив ситуацію, коли місцеві архієреї отримували можливість давати згоду на будівництво церкви лише в тому випадку, коли була гарантія, що ця релігійна споруда матиме достатню кількість парафіян. Фактично зберігалась лінія, намічена в указах Петра I — запобігання необґрунтованому розширенню системи релігійних споруд. Разом з тим, мотивація зазначалася вже інша, ніж в указі 1722 року: «щоб цим... церкви Божі та духовенство можна було привести в кращій стан», тобто уникнути випадків, коли через перехід частини парафіян до нової церкви стара релігійна споруда та її священно- і церковнослужителі залишались без достатнього утримання [1, 5-8 зв.].

Зазначимо, що не на всій території Придніпров'я згадані вище імператорський та синодальний укази діяли впродовж усього часу, що

пройшов з дня їх прийняття. Указом Синоду від 14 липня 1772 р. на території Вольностей Війська Запорозького дозволялось, як виключення, зводити релігійні споруди без попередніх зносин із центральною духовною владою.

Ініціатива заснування нового храму Божого виходила, як правило, від власника чи громади населеного пункту. Відповідне клопотання надсилалось на адресу як духовної, так і світської влади. Посередниками між парафіянами і єпархіальним керівництвом виступали протопопи або духовні правління. Саме вони мали забезпечувати, аби єпархіальній духовній владі були представлені «чолобитні» належного змісту, а також перевірити, чи відповідають дійсності дані, зазначені в цих «чолобитних». Зазначимо, що духовні правління могли робити це не безпосередньо, а через підпорядкованих їм замовників, а пізніше — благочинних.

Як правило, в зверненнях парафіян до духовної та світської влади окремо зазначалось, які підготовчі роботи для зведення релігійної споруди вже проведені, які матеріали заготовлені і яка грошова сума вже зібрана.

Важливою умовою для видачі дозволу на заснування релігійної споруди була наявність відведеної підцерковної землі [25]. Зокрема, в 1776 р. в указі Слов'янської духовної консисторії Катерининському духовному правлінню наголошувалось на необхідності вимагати, аби для священно- та церковнослужителів Барвіностинської церкви була виділена орна та сінокісна земля «письмовою формою кріпості... з позначенням, скільки тієї землі мірою, окремо для священника, окремо для дячка і окремо для паламаря, і з тим, що та вся земля навіки залишиться при дійсних священно- та церковнослужителях тієї... церкви». Цим же указом духовному правлінню було наказано вивчити правильність паперів стосовно відведення підцерковної землі [1, 9-9 зв.]. Наголосимо, що в період, який розглядається, формальна процедура подання відомості про таке відведення не була сталою: в одних випадках єпархіальний архієрей відмовлявся видавати «Благословительну грамоту» на заснування храму, якщо не були отримані плани відмежованої землі; в інших випадках архієрей давав грамоту, а вже потім наказував потурбуватись про відведення землі [12, 1].

Попереднє листування завершувалось видачею місцевим архієреєм грамоти, в якій містився дозвіл закласти нову церкву. В «Благословительній грамоті» зазвичай вказувалось, кому саме доручалось це зробити, а також наголошувалося на необхідності надіслати звіт про закладення храму Божого. Тут же містилось посилення на синодальний указ від 13 вересня 1734 р., який визначав пропорції церков. Крім того, в «Благословительній грамоті» зазначалося, що після завершення будівництва храму мала бути проведена його перевірка і складений опис будівлі та її майна, який разом з проханням про освячення новозведеної споруди мав бути надісланий до єпархіального керівництва [3, 3-3 зв.]⁵.

По завершенні будівництва замовник, присутній духовного правління чи інша призначена для цього духовна особа писала необхідний «Опис». Аналіз таких паперів, складених різними особами в різні роки, свідчить, що існували

певні формули, схеми, які повторювались незалежно від того, хто саме перевіряв новозведений храм. Сталі формулювання використовувались в описах цілої низки церков, складених у 80-ті роки XVIII століття [3, 14-16. 4, 11. 5, 13-15. 6. 38]. В описах 90-х років використовувались вже інші формули [8, 2. 14, 2. 16, 2-5. 17, 3]. Лише в деяких описах містилась позначка, що на іконах «в складанні пальців як тих, хто благословляє, так і тих, хто молиться, все зображено згідно з правилами грекоросійської церкви, а не порозкольничому». В інших же документах цього виду лише лаконічно зазначалось, що ікони писані «доброю майстерністю по грецькому звичаю».

Опис церковних речей міг стати підставою для відкладення освячення релігійної споруди. Існував перелік речей необхідних для початку функціонування храму Божого. Вирішення питання про те, чи дозволяти освячення церкви в разі відсутності чогось із зазначеного вище переліку, було в компетенції єпархіального керівництва. У низці документів зафіксовані випадки, коли архієрей давав дозвіл при досить неповному забезпеченні храму. Разом з тим, в 1795 р. Гавриїл, митрополит Катеринославський та Херсонесу Таврійського, підписав резолюцію «в станиці Бахмутській наново збудовану церкву... освятити... на виданому антимінсі, коли і купіль для хрещення немовлят готова буде» [17, 5].

Коли все необхідне для освячення було зроблене, єпархіальний архієрей видавав антимінс та відповідну «Благословительну грамоту». В останній зазначалось, хто саме мав освятити новозбудований храм і провести в ньому богослужіння. Крім того, наголошувалось на необхідності надіслати рапорт про виконання того, про що писалось в «Грамоті». При складанні дозволів на освячення релігійних споруд використовувались сталі форми, тому «Благословительні грамоти», як правило, відрізнялись одна від одної лише назвами храмів та населених пунктів, а також іменами осіб, яким доручалось провести освячення. Використання стандартних форм, коли той самий текст переписувався раз у раз, призводило до ситуації, коли описка, що була припущена при написанні однієї грамоти, переходила із документу в документ. Зокрема, при посиланні на синодальні укази, які регламентували пропорції релігійних споруд та необхідний для їх функціонування список речей, в кількох «Благословительних грамотах» був вказаний не 1742, а 1772 рік [3, 18. 4, 16]. У виданій же раніше «Благословительній грамоті» на заснування однієї з цих релігійних споруд рік прийняття відповідного указу Синоду зазначений вірно. Про те, що при написанні «Грамот» не проводилась зв'язка з текстами синодальних розпоряджень, свідчать і інші помилки в посиланнях на ці документи [5, 18].

Після отримання рапорту про освячення церкви єпархіальний архієрей відсилав звіт до Синоду.

В матеріалах деяких релігійних споруд збереглися і архієрейські звіти, що складались після видачі дозволу на зведення церкви. Зокрема, 8 травня 1797 р. митрополит Гавриїл склав чернетку рапорту Синоду: «По такому, що надійшов до мене від пана генерал-лейтенанта, Новоросійської губернії

військового і цивільного губернатора і кавалера Бердяєва повідомленню, на підставі Святішого Правлячого Синоду 777-го березня від 27-го, 779-го липня від 23-го і 1783-го року вересня від 15-го числа указів, дозволив я Слов'янського повіту в селі полковника Петра Коваленського Отрадї збудувати наново в ім'я Святого Симеона Столпника церкву, при якій в парафії має бути як того Коваленського, так і інших сусідніх господарів підданих чоловічої статі 639 душ, які [...] церков позбавляються слухання церковних молитов і в отриманні християнських треб терплять крайню нужду, землі же під ту церкву і на утримання тих, які будуть при ній, священно- та церковнослужителів сто двадцять десятих відмежовано; на яку і план а також і про утримання тієї церкви у всякій благоліпності від згаданого полковника Коваленського підписка до мене доставлена, про що Святішому Правлячому Синоду для відомості з повагою рапортую» [23, 9-9 зв.]. Стала форма для складання такого документу не використовувалась. В згадану чернетку митрополит внїс деякі зміни, зокрема, в назві документу замінив слово «Доношеніє» на «Рапорт», а також викреслив деякі подробиці, такі як окремо зазначену кількість підданих Коваленського та інших господарів і помітку про те, що план відмежованої землі був отриманий від повіреного асесора. Певно, митрополит вирішив, що ці деталі є зайвими і не заслуговують на увагу Петербургу. Зазначимо, що в переважній більшості збережених справ Катеринославської духовної консисторії про зведення релігійних споруд цього періоду рапорти Синоду про видачу дозволу на закладення храмів Божих взагалі відсутні.

Ситуація суттєво змінилась після підписання синодального указу від 6 вересня 1798 р., який наголошував на необхідності представляти слідчі справи по кожному зверненню з клопотанням про заснування релігійної споруди. На виконання цього указу з консисторії до Петербургу мали надсилатись отримані через духовні правління докладні відомості про всі обставини справи. Інформація складалась тепер за стандартною схемою, і накази консисторії, видані духовним правлінням в різні роки, відтепер майже не відрізнялись структурою та формулюваннями. Таким чином, було зроблено ще один крок в напрямку посилення контролю за діяльністю єпархіальних архієреїв.

В роки, що розглядаються, Придніпров'я активно розвивалась і мешканці багатьох населених пунктів не могли задовольнитись старими релігійними спорудами. До того ж, багато церков, які функціонували вже не один десяток років, спорохнявіли, і виникла потреба у їх перебудові. Процедура оформлення дозволу на перебудову мала дотримуватись така, яка передбачалась згаданими вище указами Синоду.

Зазначимо, що в переважній більшості випадків перебудова церкви ініціювалась самими парафіянами. Як правило, священники, староста та парафіяни старої релігійної споруди складали «Прошеніє» на адресу духовного правління, в якому містилось прохання звернутись «куди слід», тобто до консисторії, за дозволом на влаштування церкви того ж імені, що

мала стара релігійна споруда. Зазвичай, в таких «Прошеннях» вказувався рік заснування старої церкви та конкретизувалось, в чому саме полягав її незадовільний стан.

Якщо в казенних населених пунктах початок процедури отримання дозволу на перебудову церкви клало колективне звернення парафіян до духовного правління, то в поміщицьких селах справа ініціювалась власником населеного пункту, який, як правило, писав безпосередньо до єпархіального архієрея. Такі клопотання склались в довільній формі. Як приклад, наведемо наступний лист: «Великому Пану Високопреосвященішому митрополиту Гавриїлу Катеринославському і Херсонеса Таврійського Бахмутського повіту села Варварівки поміщиць поручиці Тетяни Петрової доньки фон Лау, народженої Фалєєвої, та дівиці Наталі Петрової доньки Фалєєвої Прошеніє. Покійний дядя наш оберштеркригскомісар і кавалер Михайло Леонтіївич Фалєєв збудував тутешню Предтечинську церкву, але майстер помилково проти плану зробив верх, чому покійний дядя і не звелів крити залізом, а оббити парусиною, доки сам особисто огляне, яку після і звелів виправити покрити залізом, але через скору його смерть так залишилась і парусина вже почала порохнявіти; а як за заповітом же покійного закладена в цих вотчинах в селі Архангельському інша церква і нашим коштом вже будівництвом завершується, то щоб не стався брак суми при будівництві її, наважились ми за згодою парафіян і тутешнього священика Даниїла Степурського, якому ми видали власних грошей двісті сімнадцять рублів і доручили йому будівлю виправити і покрити залізом цю церкву, просити Вашого Високопреосвященства дозволити на це витратити і церковну наявну і ту, що отримується в цій парафії, суму...» [13, 1-1 зв.].

І за колективним зверненням парафіян, і за клопотаннями поміщиків духовні правління або ж благочинні з'ясовували, чи дійсно церква спорохнявіла, чи були кошти та матеріали для перебудови релігійної споруди, чи вже підібрані необхідні майстри [9, 5. 13, 4. 19, 2-2 зв.]. Після вивчення відповідних питань духовні правління надсилали до єпархіального керівництва звіти. По ним архієрей виносив резолюцію. Зазначимо, що в таких справах необхідності в попередніх зносинах з Синодом не існувало, і єпархіальне керівництво було більш-менш вільним в прийнятті рішень. Як наслідок, випадки відмови по клопотаннях парафіян про перебудову церков були нечисленними. Як правило, резолюція архієрея мала такий вигляд: «Дозволити на кошт парафіян», «Дозволити», «Дозволити, якщо перешкоди не передбачається», «Дозволити по цьому на місце старої нову церкву будувати і про закладення куди слід послати указ».

Зауважимо, що ініціатором перебудови релігійної споруди могло виступити і духовне керівництво. Втім, таких справ було небагато.

У разі перебудови храму освячення споруди могло здійснюватись на новому антимінсі. Проте, поширеною була практика використання антимінсу із старої церкви. Для цього антимінс разом із описом майна церкви передавався єпархіальному архієрею [8, 1-1 зв. 20, 1-1 зв.].

В переважній більшості випадків перебудова церков відбувалась за рахунок самих парафіян, із використанням церковної суми (яка і формувалась завдяки надходженням від членів парафії). Щоб зменшити витрати і скоріше відновити функціонування релігійної споруди, священно- та церковнослужителі разом з парафіянами могли звернутись до духовної влади з проханням дозволити використовувати у храмі Божому іконостас із старої церкви. Архієрей задовольняв такі клопотання. Зокрема, була накладена відповідна резолюція на «Прошеніє» священника, старости та парафіян Різдобогородицької церкви села Караванського [9]. В ряді випадків до архієрея надходили прохання про дозвіл використовувати не лише іконостас, а і інші речі із старої церкви. Причому, такі клопотання писались і мешканцями казенних населених пунктів, і священниками та власниками (або їх прикажчиками) поміщицьких сіл. Так, в 1796 р. про дозвіл поставити старі іконостас та жертвник і освятити храм на старому антимінсі просили священник Григорій Євстафієв та прикажчик Василь Соколов села Привол'є, що належало статській радниці Мартиновій. Іконостас та жертвник планувалось використовувати лише «на першій випадок», до виготовлення нових [20, 1].

Для заощадження коштів поширеною була практика використання деревини, що залишалась після розібрання старої релігійної споруди, для виготовлення нового іконостасу. З відповідним клопотанням парафіяни мали звернутись до духовного правління, яке передавало справу на розгляд консисторії. Саме так розглядалось прохання парафіян Архангельської церкви села Нового про дозвіл зламати їхню стару липову церкву і використати придатну деревину для нового іконостасу [22, 1-1 зв.]. Зауважимо, що така практика навіть заохочувалась, оскільки, згідно з існуючими правилами, що існували, деревину, яка залишалась після розібрання старого храму, не можна було використовувати абикуди.

Ще одним способом скорочення витрат на влаштування церкви при дотриманні узаконень про використання старої релігійної споруди у богоугодних цілях був продаж останньої. Послідовність дій, яка мала бути дотримана при продажу, чітко не визначалась. Тому в одних випадках парафіяни чи власники населених пунктів спочатку знаходили покупців і продавали церкву, а вже потім отримували дозвіл духовної влади, а в інших – пошук покупців розпочинався лише після винесення духовним керівництвом відповідної резолюції. Зокрема, із зборної ізби станиці Боровської до Бахмутського духовного правління в 1796 р. надійшло прохання розглянути питання про дозвіл на «випуск» в слободу Війська Донського Олховатку вже проданої старої церкви. Як впливає із справи, церкву продали, оскільки не було грошей на платню майстрам, які звели нову релігійну споруду в слободі Боровській. Напевно, гроші вже були сплачені, а стара церква все ще залишалась на території, підвідомчій Бахмутському духовному правлінню. Останнє в рапорті митрополиту підкреслило, що «само собою до випуску церкви приступити не наважується», і просило архієрея накласти на справу

резолуцію [21, 1]. Іншою була послідовність розгляду справи про продаж церкви села Штормовки Донецького повіту. В 1794 р. там була освячена нова релігійна споруда, і лише в 1797 р. священник та парафіяни Штормовки через Донецьке духовне правління звернулись до Катеринославської духовної консисторії з проханням дозволити продати стару церкву, оскільки ті, які бажають купити її, вже знаходяться. Консисторія наклала на справу резолюцію: «Представити доповіддю Його Високопреосвященству з «мнением»: ту стару церкву як таку, що в зайвості через зведення нової перебуває, продати дозволити, і отримані за неї гроші передати в згадану нову церкву, про що в Донецьке духовне правління послати указ з тим, що за яку ціну та продана буде і кому рапортувати в цю консисторію» [11, 9-9 зв.].

Спочатку отримала дозвіл, а вже потім приступила до продажу церкви і поміщиця села Привольського Слов'янського повіту [15]. Ще до освячення нової релігійної споруди звернулись через Слов'янське духовне правління до консисторії священник, староста та парафіяни села Маяк, які просили дозволу продати стару церкву з іконостасом. Старий антимінс був переданий ризничому консисторії; замість цього в церкву села Маяк був виданий новий антимінс [10, 1-7]. Якщо релігійна споруда знаходилась в казенному населеному пункті, місце, куди її перенести, могла знаходити світська влада, яка турбувалась, аби гроші за продаж надійшли до бюджету. В другій половині 70-х років розглядалась справа по зверненню до Слов'янського та Херсонського архієпископа Євгена Азовського губернатора Черткова. Останній просив видати дозвіл на перенесення Архангеломихайлівської церкви із Троїчатівської фортеці в слободу полковника Мартинова. Азовський губернатор наголошував, що оскільки церква була зведена ландміліцейськими полками за казенний кошт, Мартинов має передати гроші за цю релігійну споруду до губернської казни. Архієпископ по цій справі наказав видати указ про перенесення храму «з такою умовою, з якою попередні церкви перенести дозволено». Як впливає з консисторських документів, згадані «умови» полягали в передачі церкви духовним правлінням з видачею опису і розписки, яка разом із рапортом мала бути передана до консисторії [2, 1а-1 зв.].

В ці ж роки Чертковим велось листування стосовно церкви для містечка Барвінкової Стінки. Справа полягала в тому, що Азовський губернатор просив архієпископа Євгена дати дозвіл на продаж Миколаївської церкви із слобідської фортеці не в слободу Олексіївську, як планувалось раніше, а в Барвінкову Стінку, оскільки в Олексіївській церква вже завершувалась будівництвом без використання матеріалів старої релігійної споруди. Крім того, Чертков пропонував передати іконостас церкви Іванівської фортеці пікінерській слободі Петрівці, для розміщення в тамтешній церкві замість іконостаса, який був перенесений туди із храму слобідської фортеці.

Таким чином, світська влада в 2-й пол. 70-х років XVIII ст. брала активну участь у змінах мережі релігійних споруд Придніпров'я, пов'язаних з адміністративним поділами, ліквідацією і заснуванням населених пунктів.

Великою мірою така участь була обумовлена обов'язком піклуватись про казенне майно, до якого належали і релігійні споруди, зведені на державний кошт.

Зміни системи релігійних споруд регіону були пов'язані не лише із влаштуванням, перебудовою та перенесенням церков, але і з відповідними діями стосовно каплиць. Клопотання у цих справах проходили ті ж інстанції, що і звернення стосовно церков. Разом з тим, процедура була простішою, а кількість інформації, яка мала збиратися у справі, меншою, оскільки, як правило, каплиці влаштовувались при вже існуючих церквах і на їх же потреби. Зокрема, в 1793 р. священник та староста Спаської церкви містечка Водолаги звернулись через Константиноградське духовне правління до консисторії з «Прошенням», в якому повідомляли про бажання парафіянина тієї церкви Олексія Песацького збудувати власним коштом біля дзвіниці каплицю, написати і поставити в ній ікону Спасу. Каплицю планувалось влаштувати для збирання від тих, хто проходив та проїздив, пожертв на користь Спаської церкви, яка через малочисельність парафії перебувала в скрутному матеріальному становищі [7, 2-3]. В 1796 р. священник та парафіяни іншої церкви цього ж містечка звернулись через духовне правління до Катеринославської духовної консисторії з клопотанням про перенесення каплиці, влаштованої для збирання від тих, хто проїздить, милостині на Троїцьку церкву на кладовищі Водолаг. Необхідність такого перенесення обгрунтовувалась тим, що для збирання грошей на користь Троїцької церкви була зведена нова каплиця, а стара через це залишилась без використання. Тому пропонувалось, аби остання була розміщена біля Харківського тракту, а кошти, які в ній будуть збиратись, передавались на користь такої, що зводилась, двохпрестольної в ім'я Воскресіння Христова та Успіння Пресвятої Богородиці церкви Водолаг [24, 1-2].

Таким чином, при оформленні дозволу на влаштування чи перенесення релігійних споруд духовна влада Придніпров'я мала одночасно дотримуватись існуючих узаконень, які стосувались цього питання, і враховувати потреби регіону, населення якого швидко збільшувалось і потребувало якомога скорішого влаштування храмів Божих. Це розумів Святіший Синод, якому також доводилось враховувати обидва фактори. Петербургом були зроблені деякі виключення для регіону, зважаючи на його специфіку. За місцевими архієреями зберігалась певна свобода у прийнятті рішень стосовно влаштування та перенесення релігійних споруд. Разом з тим, центральна духовна влада не пішла на перетворення відповідних процедур на формальність, і тримала їх під постійним контролем.

Бібліографічні посилання:

1. Державний архів Дніпропетровської області (далі ДАДО), ф. 104: Катеринославське духовне правління, оп. 1, спр. 22.
2. ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 31.
3. ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 47.
4. ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 48.

5. ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 49.
6. ДАДО, ф. 104, оп. 1, спр. 53.
7. ДАДО, ф. 106: Катеринославська духовна консисторія, оп. 1, спр. 15.
8. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 16.
9. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 17.
10. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 55.
11. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 58.
12. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 59.
13. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 60.
14. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 119.
15. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 126.
16. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 128.
17. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 130.
18. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 176.
19. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 191.
20. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 199.
21. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 201.
22. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 249.
23. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 251.
24. ДАДО, ф. 106, оп. 1, спр. 277.

25. Лиман І. Регулювання відмежування підцерковної землі на півдні України в останній чверті XVIII – 1-й пол. XIX ст. / І.І. Лиман // Історична наука: проблеми розвитку: Матеріали Міжнародної конференції. Давня та нова історія України. — Луганськ: СНУ, 2002. — С. 61-66.

И. Лыман

**Устройство православных храмов в 1775 – 1800 г. (по материалам
Государственного архива Днепропетровской области)**

Статья посвящена систематизации и анализу материалов двух фондов Государственного архива Днепропетровской области (“Екатеринославское духовное правление” и “Екатеринославская духовная консистория”), в который отложились документы, относящиеся к официальной процедуре получения разрешения на изменения сети православных религиозных сооружений в Приднепровье в последней четверти XVIII в.

Ключевые слова: церковное строительство, религиозное сооружение, Приднепровье

I. Lyman

**Building of Orthodox Churches in 1775 – 1800 years (According to materials
of State Archives of Dnipropetrovsk Oblast)**

The article is devoted to systematization of materials of two funds of State Archives of Dnipropetrovsk Oblast, concerned to official procedure of reception of permit to change the network of Orthodox religious buildings in Prydniprovyia in the last quarter of XVIII century.

Keywords: church construction, religious building, Prydniprovyia